

М. В. Вишиванюк,
к. е. н., голова Івано-Франківської обласної ради

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто основні методичні підходи до оцінки сталого розвитку, визначені основні вимоги до методик оцінки сталого розвитку та принципи розвитку, розглянуті внутрішні фактори розвитку.

The article reviews the basic methodological approaches to the assessment of sustainable development. The basic requirements for the valuation techniques and principles of sustainable development. Considered internal factors.

Ключові слова: сталий розвиток, стратегічне управління, регіональний розвиток, регіон, стійкість, соціально-економічна система, моніторинг, аналіз, оцінка, індикатори, показники.

Key words: sustainable development, strategic management, regional development, the region, stability and socio-economic system, monitoring, analysis, evaluation, indicators, indices.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ І ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Останнім часом регіони України набувають все більшу самостійність, яка виражається в децентралізації управління та відособленості як господарських, так і фінансових структур. Виникла необхідність формування нової регіональної сфери інтересів і відповідальності, що реалізуються в специфічних умовах на конкретній території. Інтереси регіону, перш за все, виражаються в стабілізації відтворення, а також у збереженні і примноженні накопиченого потенціалу. При стійкому розвитку регіональні інтереси реалізуються найбільшою мірою. Тому на сучасному етапі перед регіональними органами постало завдання підтримки певних параметрів стійкості за рахунок внутрішньорегіональних ресурсів. Комплексна оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіонів України проводиться з метою визначення можливості вирішення завдань соціально-економічного розвитку регіонів у поточному та перспективному періодах із використанням наявних внутрішніх джерел і резервів економічного зростання, спрямованих на реалізацію соціально-економічної політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Питаннями методики формування простору індикаторів економічного розвитку регіонів займався чимало вчених та управлінців-практиків. Зокрема, Аваков А.Б., Бубенко П.Т., Зайцева Л., Кравцов О.С., Кушнар'єв Є.П., Пономаренко В.С., Пухтаєвич Р., Тищенко О.М. та ін.

У зв'язку з цим актуальним є завдання розробки методики формування обґрунтованого простору індикаторів економічного розвитку регіону.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою нашого дослідження є уточнення методичних підходів до оцінки сталого розвитку регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Українськими і зарубіжними вченими ведеться активна робота з формування методик оцінки стійкості соціально-економічних систем. Дослідники акцентують увагу на двох основних концепціях: так званої слабкої стійкості (weak sustainability — WS) і сильної стійкості (strong sustainability — SS) регіону. Першу найчастіше пов'язують із традиційним неокласичним уявленням економічної теорії. Її прихильники в якості основної вимоги розглядають рівень суспільного добробуту з урахуванням довгострокової перспективи. Вчені, що розділяють позицію сильної стійкості, вважають, що в її основі має лежати положення про не зниження запасів природних ресурсів. Потрібно сказати, що ще в 90-ті роки ХХ ст. англійський економіст Р. Тюрнер розрізняв слабку і сильну стійкість економіки. Причому сильну стійкість він трактував ("екологічна економіка") — як збереження повного запасу капітальних активів при збереженні природного капіталу [4;5]. Поширеною є розрахункова методика оцінки стійкості, яка базується на "правилах Хартвіка", суть якої зводиться до наступного: країна з економікою, яка в значній мірі залежить від природних ресурсів, повинна реінвестувати частину доходів від їх (ресурсів) експлуатації для збереження сталості реального споживання в часі. Основними компонентами індексу стійкості є знос техногенного капіталу, знос природного капіталу, а також загальні накопичення регіону.

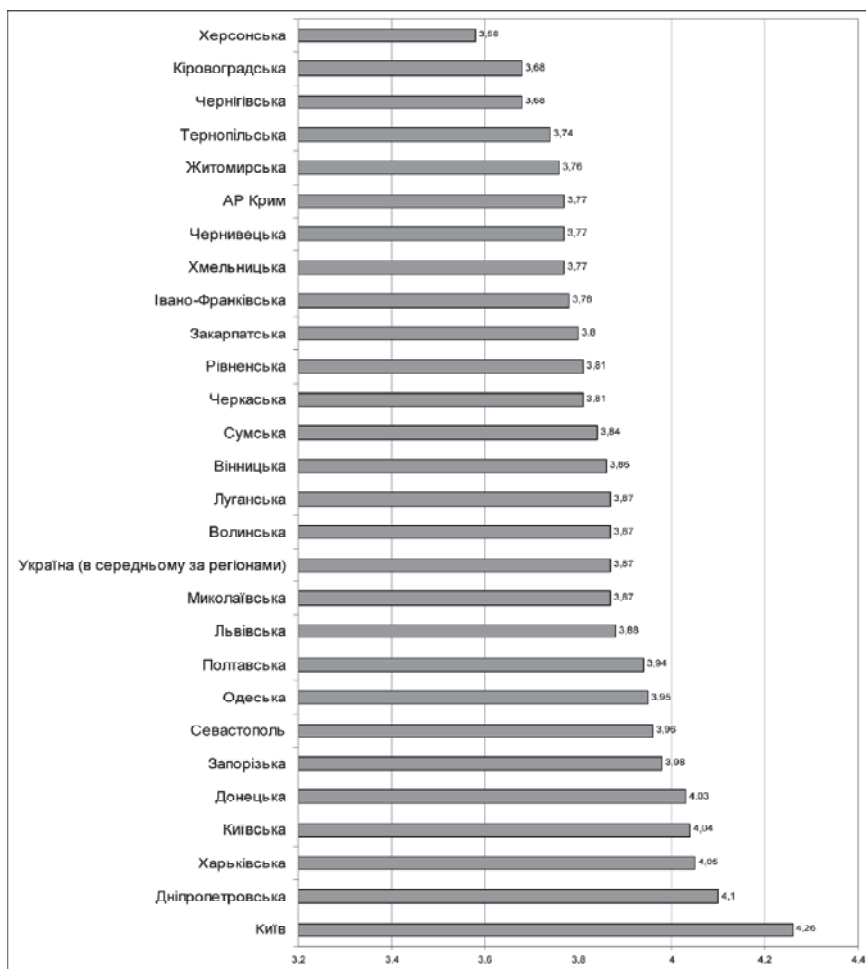

Рис. 1. Рейтинг конкурентоспроможності регіонів України за 2011 рік

Інформаційне джерело: <http://www.feg.org.ua/ua/article/37.html>

Для спрощення розрахунків грошової оцінки обсягу використаних у тому чи іншому регіоні природних ресурсів можна застосовувати показник ресурсоемності ВРП.

Знос природного і техногенного капіталів — не що інше, як складові "собівартості" (хоча і неповної) всіх кінцевих товарів і послуг, вироблених на території регіону за аналізований рік.

місце), за якістю інститутів (20-е місце), інфраструктури (20-е місце) [1].

Існують різні методики оцінки стійкості розвитку регіону, які дають різні результати. Тому, на нашу думку, при створенні методики слід враховувати ряд вимог:

— система показників повинна охоплювати всі складові регіональної системи: економічну, соціальну та екологічну;

— число показників повинно бути обмежене;

— показники повинні бути співставні;

— інформаційна база для проведення оцінки повинна бути доступна;

— показники повинні зводитися до єдиного, інтегрального показника, що забезпечить порівняння стійкості регіонів один з одним;

— для інтерпретації інтегральної оцінки необхідно задати порогові значення [6].

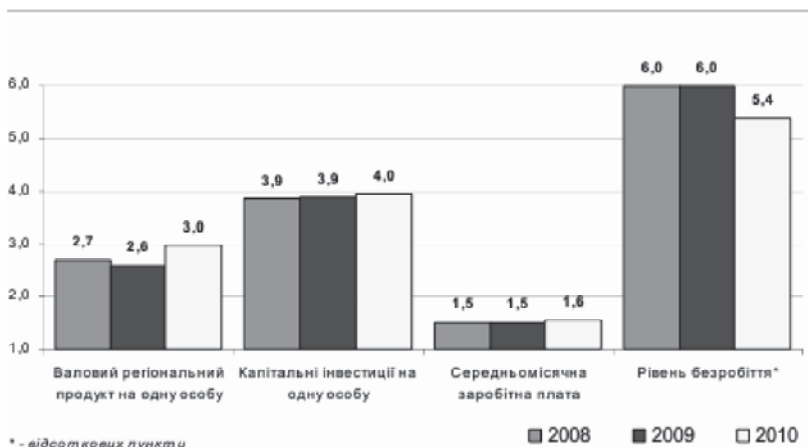

Рис. 2. Розриви між максимальним та мінімальним значеннями окремих показників

Інформаційне джерело: <http://www.niss.gov.ua>

Під інтегрованою розуміється оцінка соціально-економічного розвитку регіону, проведена з позицій узгодженого поєднання основних аспектів: соціального, економічного, екологічного. Вона включає в себе аналіз і діагностику еко-

номічних, соціальних та екологічних індикаторів та їх взаємозв'язків; аналіз і оцінку можливості виникнення значущих впливів на навколишнє середовище.

Особливістю такого аналізу є реальне застосування принципів сталого розвитку, суть яких полягає в тому, що:

1) система повинна знаходитися в траєкторії сталого розвитку, де її основні показники збалансовані;

2) існує ефективний механізм, який здатний утримувати систему в динамічній рівновазі;

3) ресурси системи розподіляються між її елементами достатньо ефективно, щоб не викликати всередині неї антагоністичних суперечностей;

4) у систему надходить достовірна інформація про її стан і стан зовнішнього середовища, керуюча підсистема здатна цю інформацію переробити і приймати розумні рішення;

5) розумне рішення приймається з урахуванням поточного та можливого майбутнього стану системи, минуле сприймається як досвід [4];

6) в ієрархічній системі обробка інформації та прийняття рішень раціонально розподілені між усіма її елементами;

7) система знаходиться в достатньо гармонійних відношеннях із зовнішнім середовищем;

8) механізми спадкоємності і мінливості системи забезпечують плавну адаптацію до зовнішніх умов [5].

Про необхідність створення інтегрального показника стійкості соціально-економічного розвитку регіонів свідчить також динаміка відмінностей між регіонами України, які не тільки не скорочуються, а, навпаки, по ряду позицій збільшуються. Негативні тенденції розвитку регіонів у 2009 р. дещо зменшили міжрегіональну асиметрію розвитку порівняно із 2008 р. Але зменшення асиметрії відбулося за рахунок наближення регіонів-лідерів до відсталих регіонів, а не навпаки, тобто криза більшою мірою вплинула на регіони із найвищими показниками розвитку. За результатами 2010 р. диспропорції за основними показниками соціально-економічного розвитку знову збільшилися (рис. 2).

Екс-міністр Б. Данилишин зазначає, що надзвичайно негативний вплив на майбутню структуру економіки більшості регіонів України буде мати збільшення регіональної асиметрії з інвестицій в основний капітал". Приплив іноземного капіталу в Київ складає половину від усіх інвестицій в українську економіку. У той же час, у 12 регіонах питома вага прямих іноземних інвестицій не перевищує 1% від загальноукраїнського показника. Так, у 2008 році 41,1% всіх прямих іноземних інвестицій було розміщено у м. Києві, а у 2010 році на столицю припадало вже 48,4%. Тому необхідно зменшувати регіональні асиметрії розвитку [2].

На наш погляд, методика оцінки стійкості регіональної соціально-економічної системи повинна включати обґрунтування складу показників. Індикатори стійкості

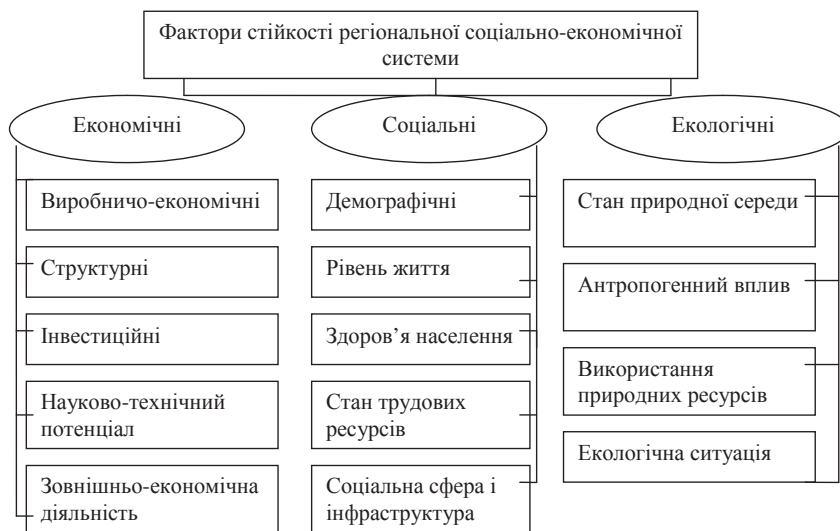

Рис. 3. Внутрішні фактори стійкості регіонального розвитку

розвитку регіону не є раз і назавжди встановленими. Вони визначаються виходячи з внутрішніх факторів, що характеризують економічний, соціальний та екологічний розвиток регіонів (рис. 3).

ВИСНОВКИ

Таким чином, для комплексної оцінки стійкого розвитку регіонів України, крім загальноприйнятих показників, необхідно розраховувати показники, що дозволяють визначити рівні розвитку регіонів за видами діяльності, наукового та інноваційного потенціалу, а також рівні впливу господарської діяльності регіонів на навколишнє середовище і природні ресурси і стан злочинності.

Очевидно, що концепція переходу регіону до сталого розвитку повинна спиратися на оцінку соціально-економічного рівня розвитку регіону з використанням комплексного показника, який враховував би одночасний вплив усіх значущих і менш значущих показників соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Офіційний сайт Фонд Ефективне управління / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ua>
 2. Богдан Данилишин: в 12 регіонах України іноземні інвестиції не перевищують 1% / Електронний ресурс / [Режим доступу]: <http://goloskarpat.info>
 3. Зайцева Л. Оцінка сталості розвитку регіону / Л. Зайцева // Управління сучасним містом. — 2008. — № 1—3. — С. 31—35.
 4. Раєвнева О.В. Моделювання антикризового управління регіоном / О.В. Раєвнева, Н.Ю. Голіяд. — Харків: ХНУ, 2007 — 300 с.
 5. Бобылев В. Информационная и методологическая основа для расчета эколого-экономических индикаторов / В. Бобылев. — М.: МГУ, 2008. — 264 с.
 6. Наказ № 1144 "Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку" від 15.04.2003 / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Zbirnik/765_2008.pdf
- Стаття надійшла до редакції 26.08.2012 р.